

Brigita ŽUROMSKAITĖ
Rūta DAČIULYTĖ

Uniwersytet im. Michała Romera w Wilnie

ROLA ŚREDNIOWIECZNYCH IMPREZ W POPULARYZACJI REGIONÓW TURYSTYCZNYCH LITWY (NA PRZYKŁADZIE TROK)

Wprowadzenie

W ostatnich latach na Litwie wzrasta liczba organizowanych imprez historycznych, w tym także o tematyce średniowiecznej. Jak wskazuje analiza istniejącej sytuacji, stałym elementem programów litewskich imprez historycznych są rekonstrukcje historyczne. Organizatorzy wykorzystują ten sposób przekazu jako atrakcyjną i ciekawą możliwość zaprezentowania historii regionu turystycznego. Jest to multisensoryczny sposób przekazu, poprzez dotyk, obraz, dźwięk i zapach. Natomiast zwiedzający mają możliwość wzięcia aktywnego udziału w tym, co dzieje się na ich oczach.

W programach litewskich imprez historycznych najwięcej uwagi poświęca się epoce średniowiecza, odnajdujemy w nich militarny i rzemieślniczy aspekt rekonstrukcji i odtwórstwa historycznego.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie roli średniowiecznych imprez w popularyzacji poszczególnych regionów Litwy. Służy temu poszukiwanie odpowiedzi na pytania: jak poszczególne imprezy historyczne są powiązane z określonym miejscem?, oraz czy i w jaki sposób odzwierciedlają jego wyjątkowość? Głównym przedmiotem badań były Troki i od-

bywające się w nich „Średniowieczne święto”. Sprawdzano, czy jest ono swoistym „magnesem” przyciągającym odwiedzających i turystów do miasta i regionu.

Do osiągnięcia celu posłużyła metoda triangulacji (WILSON 2014), czyli łączenia między sobą badań jakościowych (analiza dokumentów, analiza stron internetowych, studium przypadku oraz rozmowa z uczestnikami/rekonstruktorami). Metodę tę wybrano w celu zebrania szczegółowych i wyczerpujących informacji na temat odbywających się na Litwie imprez, a zwłaszcza święta w Trokach. Połączenie różnych metod badań jakościowych umożliwiło ukazanie roli i wpływu historycznych imprez na popularyzację regionów.

Analiza dokumentów obejmowała programy wydarzeń z lat 2006–2014. Badano także strony internetowe imprez lub strony, na których umieszczano o nich informacje (nie wszystkie imprezy historyczne posiadają własne strony WWW). Stosowano następujące kryteria oceny: miejsce, powiązanie z regionem, czas trwania, treść, uczestnicy (rycerze i rzemieślnicy), elementy rekonstrukcji, edukacyjny aspekt. Wykorzystano także metodę obserwacji naukowej (6–7 czerwca 2014 r. podczas trwania „Średniowiecznego święta”). W tym przypadku stosowane były następujące kryteria oceny imprez historycznych: powiązanie z miejscem i rekonstruowaną epoką, autentyczność przestrzeni imprezy historycznej, możliwość nabycia jakościowej pamiątki lub zrobienia jej samemu, możliwość brania aktywnego udziału w programie oraz poszerzania swojej wiedzy, a także znaczenie wydarzenia w popularyzacji regionu.

Imprezy historyczne jako sposób popularyzacji regionów turystycznych

Imprezy historyczne stają się ciekawym produktem turystyki historycznej w poszczególnych regionach Litwy. Stale wzrastająca liczba ich uczestników oraz odwiedzających gości świadczy o tym, że zdobywają one coraz większą popularność. Warto zaznaczyć, że coraz częściej wydarzenia te mają charakter międzynarodowy. Biorą w nich udział nie tylko uczestnicy i goście z kraju, ale także i z zagranicy. Wszystko to zwiększa popularność poszczególnych regionów turystycznych Litwy.

Powstaje pytanie, w czym tkwi popularność imprez historycznych? Odpowiedź jest stosunkowo prosta: w niezwykle atrakcyjnym sposobie prze-

kazu informacji. Podczas takiego pobytu turyści zdobywają wiedzę nie tylko o wydarzeniu historycznym, ale i o historii regionu, o życiu miejscowej społeczności (RICHARDS 2001). Właściwie przeprowadzona rekonstrukcja historyczna stwarza doskonałą okazję do przekazania w „żywy” sposób wyjątkowości regionu (BOGACKI 2007). Poprzez rekonstrukcję historyczną istnieje możliwość połączenia walorów miejsca i wydarzeń (ROJEK 2009), a także dziedzictwa materialnego i duchowego (ŽUROMSKAITĖ 2010). Pozwala to na popularyzację i ukazanie obrzędów oraz zwyczajów wynikających z miejscowej historycznej tradycji (MIKOS V. ROHRSCHEID 2008).

Przypomnijmy, czym jest rekonstrukcja historyczna i co wpłynęło na jej popularność wśród uczestników i zwiedzających. Jak podaje M. BOGACKI (2010), rekonstrukcja jest rekonstruowaniem, tworzeniem kopii, replik, wszelkich elementów kultury materialnej i duchowej. Jest to rzeczywistość dokładnie określona czasowo i przestrzennie. Prezentowane informacje są udokumentowane historycznie. Istnieje możliwość stosowania odtworzonych elementów w praktyce. Jest to wreszcie świetny sposób spędzania wolnego czasu i realizowania swych pasji.

Należy jednak wspomnieć o dyskusjach toczących się na temat różnic pomiędzy rekonstrukcją a odtwórstwem. P.T. KWIATKOWSKI (2008) podkreśla, że pojęcia rekonstrukcji oraz odtwórstwa są podobne, jednak nie są jednoznaczne. Problematyce tej poświęca najwięcej uwagi w swych pracach M. Bogacki (tab. 1).

Tabela 1. Różnica pomiędzy rekonstrukcją a odtwórstwem

Przekaz historyczny	
rekonstrukcja	odtwórstwo
Dokładność przekazu	Dopuszczalne uproszczenia
Ma charakter naukowy	Oparte na interpretacjach
Odtwarzanie wydarzeń z XIX-XX w.	Bardziej charakteryzuje epoki wcześniejsze
Oparte na materiałach źródłowych	W oparciu o historiografię
Wydarzenia rekonstruowane przez osoby posiadające odpowiedni warsztat	Wydarzenia prezentowane przez różnego rodzaju uczestników

Źródło: opracowanie własne w oparciu o M. BOGACKI (2010).

Jak zaznaczają M. Pstrocka-Rak oraz M. Nowacińska, największą popularnością wśród rekonstruktorów cieszy się średniowiecze, przy czym najczęściej wybierany jest okres pełnego i późnego średniowiecza (PSTROCKA-RAK, NOWACIŃSKA 2013). Rekonstrukcja oraz odtwarzanie średniowiecza

Tabela 2. Porównanie odtwórstwa batalistycznego i „żywej historii”

Odtwórstwo batalistyczne (ang. <i>combat reenactment</i>)	„Żywa historia” (ang. <i>living history</i>)
– Odtwarzanie militarnej sfery aktywności (np. bitwy, pojedynki itp.)	– Przedstawienie codziennych i uroczystych aspektów życia w danej epoce (pozamilitarny aspekt)
– Używane repliki uzbrojenia	– Wykorzystywanie działalności muzealnej
– Inscenizacja	– Demonstracja/pokazy
– Rozrywkowy/sportowy aspekt	– Edukacyjny aspekt
– Wykorzystywanie i wskrzeszanie wydarzeń historycznych i okolicznościowych	– Miejsca i czas nie gra ważniejszej roli (z wyjątkiem świąt, festynów i innych imprez powiązanych z patronami lub historią miasta)
– Kluby rycerskie i wojskowe	– Rzemieślnicy
– Odtwarzanie uzbrojenia oraz stylu walki	– Odtwarzanie narzędzi pracy oraz technik produkcji

Źródło: opracowanie własne w oparciu o artykuł M. BOGACKIEGO (2010).

Tabela 3. Mocne i słabe strony rekonstrukcji historycznej

Rekonstrukcja historyczna	
mocne strony	słabe strony
– Za pomocą rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego historia staje się bardziej zrozumiała dla odbiorcy, obrazowa, łatwiej ją zrozumieć i poczuć. – To najlepsza lekcja dla młodzieży (i nie tylko), bowiem informację przekazuje się w sposób lekki, ciekawy, a także obrazowy. – Podczas tego typu imprez i festiwali odbiorcy zapoznają się z nową przestrzenią kulturowo – historyczną. – To sposób na zmiany w świadomości i mentalności społeczeństwa, szczególnie młodego pokolenia; tego typu imprezy mogą wzbudzać uczucia patriotyczne oraz dumę ze swego pochodzenia. – Znaczenie edukacyjne. – Bezpośrednie obcowanie z odtwórcami – rekonstruktorami historii. – Jakościowe spędzanie wolnego czasu. – Poprzez tego typu imprezy jest możliwość popularyzowania innych atrakcji turystycznych regionu. – Przyczyniają się do popularności i wzmocnienia wizerunku regionu, jako atrakcyjnej destynacji turystycznej.	– Nie zawsze na takich imprezach turystom przekazuje się fakty zgodne z prawdą historyczną, akcentowane są „dobre” fakty, natomiast „złe” pomija się. – Bez autentycznych eksponatów jest bardzo trudno przedstawić historię w muzeum. – „Inscenizowana autentyczność” (ang. <i>staged authenticity</i>) przekazuje często fakty rozmiągające się z prawdą historyczną.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o pracę D. CHHABRA, R. HEALY, E. SILLS (2003), B. ŽUROMSKAITĖ, U. KATKEVIČIŪTĖ (2011).

z reguły kojarzone są tylko z ruchem rycerskim. Nie jest to ścisłe. W wydarzeniach historycznych o tematyce średniowiecznej stałym elementem są walki rycerskie, a także życie mieszczan: miasteczka lub warsztaty rzemieślnicze. Najczęściej wykorzystywane są dwa sposoby ich prezentacji. Pierwszy z nich to inscenizacje, drugi to pokazy (tab. 2).

We wszelkiego rodzaju imprezach historycznych odwiedzający ma okazję zobaczyć nie tylko to, jak dane urządzenia czy rekwizyty są wykorzystywane przez rekonstruktorów historii, ale i osobiście wypróbować własnych sił. Jak podkreśla E. TOMASZEWSKA (2009), jest to połączenie nauki i zabawy, co powoduje, że tego typu imprezy są szczególnie popularne wśród rodzin z dziećmi.

W ramach podsumowania dokonano zestawienia mocnych i słabych stron rekonstrukcji historycznych (tab. 3).

Uczestnicy imprez historycznych

Biorący udział w wydarzeniach historycznych mają możliwość odbycia „podróży w czasie”, przenieść się w całkiem inną codzienność. Taki przekaz historii różni się od tego, z czym turysta ma do czynienia w muzeum (statyczny sposób przekazu).

Imprezy historyczne inspirują turystów (MIKOS V. ROHRSCHEID 2011), w ich programach jest więcej rozrywki. Turyści podczas nich nie są „nauczani”, lecz zdobywają wiedzę poprzez zabawę oraz rozrywkę. W ten sposób zaspokajają swoją potrzebę samodzielnego odnajdywania oraz badania. Inaczej niż w muzeach, tutaj historia tworzona jest jak gdyby od nowa.

Jednak nie wszyscy biorący udział w tego typu wydarzeniach mają równe możliwości doświadczyć „ducha historii”. Uczestników tych imprez można podzielić na następujące grupy:

- organizatorzy i sponsorzy;
- uczestnicy, czyli rekonstruktorzy historii (aktorzy wydarzenia);
- odwiedzający (krajowi i zagraniczni).

Do kategorii turystów należy zaliczyć zarówno uczestników, jak i odwiedzających. „Najpełniejszymi” turystami kulturowymi są oczywiście przede wszystkim uczestnicy tego typu imprez. Jednak oni także różnią się nie tylko pod względem swego zaangażowania, ale i posiadanej wiedzy. M. BOGACKI (2010) podaje następującą klasyfikację ludzi, którzy biorą czynny udział w tego typu imprezach (rys. 1).

Odtwórcy – rekonstruktorzy (profesjoniści)	Charakteryzuje ich dbałość o detale (stroju i inscenizacji) oraz posiadanie znacznego zasobu wiedzy, nie tylko opartej na publikacjach naukowych, ale i często na własnych badaniach. Grupa ta jest nieliczna, stanowią ją głównie osoby mające duże doświadczenie oraz staż w działalności odtwórczej.
Odtwórcy – hobbisci	Charakteryzuje się luźniejszym podejściem do kwestii rzeczywistego odzwierciedlenia stanu badań nad przeszłością. Grupa ta jest wewnętrznie zróżnicowana, przez co skala rozbieżności ich działań odtwórczych z tym, co wiemy na temat przeszłości bywa różna.
Odtwórcy – kontynuatorzy	Nieliczna grupa świadomie modernizująca przeszłość. Grupę możemy podzielić na dwie kategorie: osoby świadomie modernizujące przeszłość (rozwijanie niektórych form artefaktów i aspektów kulturowych, nie wykraczając jednak poza przyjętą dla danego okresu stylistykę) i osoby kultywujące dawne tradycje, starające się jednak nie dostosowywać przeszłości do współczesności
Odtwórcy wybiórczy	Nieliczna grupa reprezentująca dość luźne podejście do kwestii przeszłości. Najczęściej grupa ta zainteresowana jest pewnym wybranym aspektem przeszłości, pomijając inne.

Rysunek 1. Klasyfikację rekonstruktorów historii

Źródło: opracowanie własne na podstawie artykułu M. BOGACKIEGO (2010)

Odwiedzający natomiast mają ograniczone możliwości udziału w tego typu imprezach. W walkach rycerskich lub demonstracjach technik rzemieślniczych w większości wypadków mogą uczestniczyć tylko biernie. Poza tym ogranicza ich czas, bo najczęściej przyjeżdżają tylko na jeden dzień.

W niniejszej pracy najwięcej uwagi zostanie poświęcone uczestnikom, czyli rekonstruktorom historii.

Popularność tematyki średniowiecznej na Litwie

Idea „żywej historii” stała się na Litwie szczególnie popularna po odzyskaniu niepodległości (ŠIUKŠCIENĖ 2007). Jako pierwsi rekonstrukcję historyczną zaczęli wykorzystywać archeologowie eksperymentatorzy. Jednak ostatnio na Litwie mamy coraz więcej klubów rycerskich, które nie tylko biorą udział w imprezach historycznych, ale swój wolny czas przeznaczają na doskonalenie sztuki walki, pogłębianie wiedzy historycznej oraz przygotowywanie wiernej kopii kostiumu i uzbrojenia. Warto zaznaczyć, że główne okresy wykorzystywane w imprezach historycznych to dawny bałtycki oraz średniowiecze.

Należy wyróżnić przede wszystkim dwa kluby, które nie tylko biorą udział w turniejach, ale także są współorganizatorami imprez historycz-

nych na Litwie. Jeden z nich to „Vilkatlakai” (założony w 1996 r.; <http://www.vilkatlakai.lt/veikla>), drugi – Bractwo Zamku Trockiego „Posłańcy średniowiecza”¹ (lit. „Viduramžių pasiuntiniai”) (założony w 2004 r.). Przedstawicielom „Vilkatlakai” szczególne bliskie jest dziedzictwo Bałtów. Ich celem jest ożywianie tradycji oraz ważniejszych wydarzeń powiązanych z historią dawnej Litwy. Są współorganizatorami imprezy historycznej – „Miecz roku”. „Posłańcy średniowiecza” w swej ofercie mają natomiast wiele atrakcji o tematyce późnego średniowiecza, takich jak: walki rycerzy, pokazy fakirów, pojedynki szlacheckie, strzelanie z łuku, średniowieczne zabawy, nauka tańców średniowiecznych czy występy muzyki dawnej „Ambera”. Organizują wesela w stylu średniowiecznym, ucztę szlacheckie, teatralizowane wycieczki, są również współorganizatorami „Średniowiecznego święta” w Trokach.

O popularności tematyki średniowiecznej na Litwie świadczy coraz większa podaż tego typu atrakcji. Jak wykazała analiza istniejącej sytuacji, większość imprez i festiwali o tematyce historycznej zawiera rekonstrukcje jakiegoś wydarzenia historycznego lub średniowiecznych obyczajów i tradycji (ŽUROMSKAITĖ, KATKEVIČIŪTĖ 2011). W ostatnich latach najwięcej imprez historycznych o tematyce średniowiecznej odbywa się na początku lipca. Większość z nich wiąże się z obchodami Dnia Państwowości, czyli Koronacji Króla Litwy Mendoga (6 lipca).

Najpopularniejszymi imprezami historycznymi na Litwie są:

1. „Dni żywej archeologii w Kiernowie” (festiwal archeologii eksperymentalnej), które od 1999 r. organizuje dyrekcja Państwowego Rezerwatu Kulturowego w Kiernowie (lit. Kernavė)². W 2014 r. odbyła się już 15. jego edycja, która trwała trzy dni.

Festiwal zawsze odbywa się na początku lipca, kiedy obchodzony jest dzień Koronacji Króla Litwy Mendoga. Przy organizacji tego wydarzenia ważny jest wybór miejsca, gdyż do 1230 r. Kiernów był rezydencją władców Wielkiego Księstwa Litewskiego i stolicą państwa oraz ośrodkiem rzemieślniczym i handlowym.

Ma to wpływ na program i charakter imprezy. Odwiedzający mają możliwość zapoznania się z archaicznymi rzemiosłami i technologiami, jak również oglądać pokazy walk (jest to jakościowy przekaz historyczny). Warto zaznaczyć, że podczas tego święta ważne jest nie tylko rekonstruo-

¹ Więcej informacji na stronie internetowej <http://www.viduramziai.lt/en>.

² Więcej informacji o wydarzeniu znajduje się na stronie: <http://www.kernave.org/archeologine-vietove/parodosrenginiai/?PHPSESSID=ae781173cea0cb95fe0b7461de8b1b0b>.

wanie i odtwarzanie historii, ale także przekaz naukowy. W wydarzeniu udział biorą historycy, etnografowie i archeologowie, którzy zapoznawają odwiedzających z najnowszymi wynikami badań, a także publikacjami dotyczącymi Kiernowa oraz jego dziedzictwa kulturowego.

Dni żywej archeologii w Kiernowie cieszą się dużą popularnością wśród zwiedzających. W 2011 r. wzięło w nich udział 18 tys. osób. Byli to nie tylko goście z Litwy, ale również i z zagranicy.

2. „Dni dawnych rzemiosł” w Trokach odbywają od 2005 r. w sierpniu (dwa dni). W 2014 r. będzie to już 10. edycja tego wydarzenia. Termin imprezy wybrano nieprzypadkowo, bo 26 sierpnia 1495 r. Wielki Książę Aleksander utworzył pierwszy cech wileńskich złotników, potwierdzając to stosownym przywilejem.

W wydarzeniu biorą udział rzemieślnicy, którzy rekonstruuja technologię dawnych rzemiosł. Celem imprezy jest przekazanie obrazu życia i pracy średniowiecznych rzemieślników. Ważny jest też akcent edukacyjny – odwiedzający mogą sami spróbować swych sił w wytwarzaniu różnych przedmiotów. W trakcie imprezy rekonstruowane jest życie mieszkańców średniowiecznych miast, można też podziwiać umiejętności członków bractw rycerskich.

Warto podkreślić, że „Dni dawnych rzemiosł” w Trokach z każdym rokiem zdobywają większy rozgłos. Przybywa uczestników nie tylko z Litwy, ale i z zagranicy. Przykładowo, w 2013 r. w święcie wzięło udział około 100 rekonstruktorów z Polski, Łotwy, Estonii, Białorusi i Litwy.

3. „Dni Hanzy”³ odbywają się na zamku w Kownie każdego roku w maju (w 2014 r. po raz dziewiąty). Kowno jest jedynym miastem na Litwie należącym do tzw. Nowej Hanzy (19–22 maja 2011 r. Kowno było gospodarzem Międzynarodowych Dni Hanzy). Głównym tematem święta jest oczywiście „średniowiecze”. Obejmuje pokazy średniowiecznych rzemiosł, dawnej muzyki, dawnych tańców, gier, zwyczajów, sztuki oraz rekonstrukcji wydarzeń historycznych. Jednym z ciekawszych elementów „Dni Hanzy” w 2014 r. była rekonstrukcja szturm na kowieński zamek – inscenizacja bohaterskiej walki mieszkańców miasta broniących zamku przed Krzyżakami.

W 2014 r. w wydarzeniu wzięło udział około 2 tys. uczestników i blisko 300 tys. widzów. Warto zaznaczyć, że była to edycja wyjątkowa, gdyż jednocześnie obchodzono 606. rocznicę powstania miasta.

³ Więcej informacji na stronie: <http://www.hanzakaunas.lt/>.

4. „Mėnuo Juodaragis” to kolejna ciekawa impreza o charakterze historycznym, odbywająca się na Litwie⁴, zainaugurowana w 1995 r. W roku 2014 odbędzie się już po raz 17. (22–24 sierpnia). Początkowo festiwal co trzy lata zmieniał swoją lokalizację, natomiast od 2007 r. na stałe zagościł w Jeziorosach (lit. Zarasai). Jest to festiwal muzyczny (*post-folk*), jednak jego część poświęcona jest kulturze Bałtów, w tym także prezentacji dziedzictwa pogańskich tradycji. Tu także odnajdziemy aspekt edukacyjny i historyczne rekonstrukcje. Podczas festiwalu odbywa się odtwarzanie starożytnych rytuałów, wygłaszane są wykłady o kulturze i dziedzictwie Bałtów, prezentowane są tradycyjne rzemiosła. Jako że festiwal odbywa się na ekologicznie wrażliwym terytorium, to w 2014 r. planuje się sprzedać jedynie 1500 biletów.

O wzrastającej popularności imprez o tematyce średniowiecznej świadczą pojawiające się ciągle nowe imprezy cykliczne. Wśród wydarzeń o krótszej tradycji należy wymienić m.in.:

1. Festiwal żywej historii - „Jotvos wrota” w Olicie (lit. Alytus)⁵, który w roku 2014 był organizowany po raz trzeci. Na początku głównymi odtwarzanymi okresami były stulecia XII–XIII, natomiast w 2014 r. najważniejszymi okresami historycznymi były wiek XVIII oraz początek XIX w. W tegorocznej edycji udział wzięło około 300 uczestników (rekonstruktorów) – z Łotwy, Estonii, Polski, Ukrainy, Białorusi i Rosji. Działał obóz wojskowy oraz warsztaty rzemieślników. Podczas festiwalu odbyło się wiele pokazów muzycznych.

2. Średniowieczny turniej rycerski „Miecz roku” XIII–XIV w. (lata 1220–1380) w Rakiszkach (lit. Rokiškis), organizowany przez Muzeum Historyczne w Rakiszkach oraz klub wojskowości dawnych Bałtów Vilkatlakai⁶. W roku 2014 impreza odbyła się 5 lipca, a jej celem była rekonstrukcja historycznego turnieju rycerskiego. Udział brali przedstawiciele bractw rycerskich z dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz reprezentanci Europy Zachodniej, a także rzemieślnicy ze stowarzyszenia Dworscy Rzemieślnicy. O wyjątkowości tegorocznego turnieju zdecydowało przykladaanie szczególnej wagi do autentyczności stroju rycerskiego.

⁴ Więcej informacji o wydarzeniu znajduje się na stronie internetowej: <http://www.mjr.lt/index.html> i na Facebooku <https://www.facebook.com/MJRfest/info>.

⁵ Więcej informacji na stronie internetowej <http://jotvosvartai.lt/en/>.

⁶ Więcej informacji na stronie: <https://www.facebook.com/events/691808037552346/>.

3. „Dni Bałtów” w Naisiai, które odbyły się 5 lipca, to jedna z cyklu imprez zatytułowanego „Lato w Naisiai”⁷. Kulminacją tej imprezy był konny turniej rycerski, w którym udział brali uczestnicy ze Szwecji, Niemiec, Polski i Litwy. Zwycięzcy wręczono puchar Bałtów Króla Mendoga. Celem organizacji wydarzenia jest popularyzacja dziedzictwa dawnych Bałtów. Dlatego oprócz rycerzy w święcie brali udział także rzemieślnicy, którzy prezentowali dawne rzemiosła. Można więc mówić o elementach inscenizacji i pokazów. Odtwarzano m.in. postacie historyczne, takie jak król Mendog i jego żona Marta wraz ze świtą.

Elementy rekonstrukcji historycznych wykorzystuje się również podczas wielu innych świąt i obchodów, odbywających się co roku w miastach litewskich. Ponieważ większość z nich ma korzenie w epoce średniowiecznej, to w programach wydarzeń znajdują się pokazy umiejętności rycerzy i rzemieślników.

Zaprezentowany przegląd wydarzeń dowodzi, że na Litwie wrasta nie tylko liczba imprez historycznych i rekonstruktorów, ale także poprawia się jakość przekazu (coraz więcej interaktywnych inscenizacji). Wzrasta też skala organizowanych wydarzeń i zwiększa się ich zasięg.

„Średniowieczne święto” w Trokach

„Średniowieczne święto” odbywa się w Trokach na półwyspie zamkowym. Miejsce organizacji imprezy historycznej nie jest przypadkowe, bo właśnie Troki były ważną częścią życia politycznego i kulturowego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Analiza „Średniowiecznego święta” oparta jest na zapoznaniu się z programami z lat 2006–2014 i stronami internetowymi, obserwacji imprezy oraz rozmów z uczestnikami/rekonstruktorami.

Święto organizowane jest od 1999 r., jednym z inicjatorów było Muzeum Historyczne w Trokach (NARVIDAS 2007). Idea organizacji święta na Litwie narodziła się po uczestnictwie w festiwalu historyczno-archeologicznym „Medievalia” w Toruniu. Pierwsze święto odbyło się w lipcu w dzień obchodów Koronacji Mendoga. Jednak w tym czasie zaczęto organizować święto w Kiernowie i z każdym rokiem zdobywało ono coraz więcej spon-

⁷ Więcej informacji na stronie <http://www.naisiuvasara.lt/news/262/331/Arteja-jubilee-jinis-Naisiu-vasaros-festivalis/>.

sorów, więc postanowiono trockie święto przenieść na inny okres, czyli na początek czerwca⁸ (NARVIDAS 2007).

Pierwsze święta w Trokach nie ograniczały się ramami historycznymi. Obok pokazów bractw rycerskich można było więc zobaczyć np. mistrzów *kung-fu*. Jednak z czasem uformowała się koncepcja imprezy i głównym wątkiem zostało średniowiecze (NARVIDAS 2007).

Jednym z celów imprezy jest popularyzacja zamku znajdującego się na półwyspie. Jak zaznaczają pracownicy muzeum, większość odwiedzających Troki nawet nie wie, że są tu dwa zamki (NARVIDAS 2007). A zamek na półwyspie jest nie tylko starszy od tego na wyspie, ale także ma większe znaczenie historyczne. Święto „wypełniło” zamek nowym życiem i zwiększyło jego popularność.

Średniowieczne społeczeństwo to przede wszystkim społeczeństwo wojskowe, dlatego rycerze zajmują najważniejszą część w treści imprezy. Od roku 2008 ważnym elementem jest turniej o miecz głównego dowódcy wojska. Przykładowo, w 2014 r. rycerze walczyli na trzech etapach, wykorzystywali różnego rodzaju broń. Na pierwszych dwóch etapach walczyli jedną minutę, natomiast na trzecim – do czasu aż jeden z rycerzy zada trzy ciosy przeciwnikowi (walki nadzoruje sędzia). Podczas demonstracji kunsztu wojskowego ważny jest nie tylko pokaz umiejętności, ale także cel edukacyjny. Zwiedzający mogą z bliska zobaczyć rekonstrukcje zbroi i broni, które były wykorzystywane w poszczególnych okresach historycznych.

W 2014 r. pojawiło się wiele nowości. Między innymi po raz pierwszy damy dworu oceniały rycerzy, ich rycerskość i wdzięk. Odbył się także turniej konny.

Ważną częścią imprezy jest miasteczko rzemieślnicze. Część rzemieślników prezentuje jedynie swoje wyroby, inni natomiast i technikę produkcji. Z każdym rokiem liczba rzemieślników i rzemiosł wzrasta. Stałym uczestnikiem imprezy (od 2003 r.) jest „Wileński cech garncarzy”. Przedstawiciele cechu mają zrekonstruowane narzędzia (na podstawie przeprowadzanych badań), za pomocą których organizują pokazy dawnych technologii (jedna z wyjątkowych technik – ceramika z zakwasu chlebowego) (por. fot. 1, 2, 3).

⁸ Zastanawiano się nad przeniesieniem na drugą połowę lipca, aby odbyło się po święcie w Kiernowie, bowiem odzwierciedla ono okres IX–XII w., natomiast w Trokach więcej uwagi poświęca się XV–XVI w. Byłoby to swoistą kontynuacją zapoznania się z epoką i rzemiosłami (NARVIDAS 2007). Jednak druga część lipca to czas, gdy na Litwie bywa najcieplej zarówno uczestnikom (np. rycerzom w pełnym rynsztunku), jak i zwiedzającym mogłoby to utrudnić odbiór.

Fotografia 1. Miasteczko rzemieślnicze

Źródło: fotografie 1–3 wykonane przez autorki (2014 r.)

Fotografia 2. Garncarz

Fotografia 3. Kowal

Innym ciekawym rzemiosłem, prezentowanym podczas święta, jest introligatorstwo. R. Supranavičius z żoną (pracownikiem biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego) są w tym zakresie profesjonalistami z 20-letnim doświadczeniem. Zapoznają zwiedzających z technologią produkcji papieru, pokazują charakterystyczny dla danej epoki papier oraz zrekonstruowane ciekawe przedmioty (np. książka przywiązywana do pasa). Podczas tego-

rocznego święta można było zapoznać się z technologią wytwarzania papieru czerpanego.

W 2014 r. istniała również możliwość zapoznania się z płatnerstwem, nożownictwem⁹ i rogownictwem¹⁰, rzeźbiarstwem w drewnie¹¹, jubilerstwem¹² (miedzi i mosiądzu), kowalstwem (w 2014 r. brali udział dwaj przedstawiciele tego rzemiosła), mydlarstwem¹³ oraz wyplataniem i wiązaniem szarf. Z kolei pracownicy muzeum z Kętrzyńska rekonstruowali kuchnie rycerskiego obozu oraz zapoznawali zwiedzających z garncarstwem.

Analizując jedynie program imprezy trudno jednoznacznie scharakteryzować uczestników. W poszczególnych latach udział w święcie biorą nie tylko członkowie bractw rycerskich z Litwy, ale i z zagranicy (Polski, Białorusi, Łotwy i Rosji). Stali uczestnicy to przede wszystkim: „Posłańcy Średniowiecza” i łucznicy z bractwa „Strzała”, ale także Zakon Hospitalerów, Stowarzyszenie Żywej Historii „Utgard”, „Vilkatlakai”, Zakon Świątyni Północnej, WKL Varčiai¹⁴. Jak wykazała analiza, najwięcej przedstawicieli bractw rycerskich pojawiło się w 2008 r. (m.in. z Włoch, Francji, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych).

Kolejną stałą grupę uczestników stanowią rzemieślnicy. Najwięcej ich należy do klubu „Dworscy Mistrzowie” (klub łączy profesjonalistów, restauratorów i naukowców).

Jak zaznaczył V. NARVIDAS (2007), organizatorzy święta ciągle poszukują nowych uczestników tak na Litwie, jak i za granicą. Dyrektor muzeum V. Poviliūnas podkreśla jednak, że od czasu pierwszego święta wyrosło no-

⁹ Warto zaznaczyć, że do XVII w. nóż był nieodłączną częścią życia. Człowiek nosił go prawie od samego dzieciństwa aż do śmierci. Od wczesnej epoki żelaza minimalnie zmieniała się jego forma. Mistrz Vykintas Motuza demonstrował zrekonstruowane noże, pochodzące z XIV–XVII w.

¹⁰ Tomas Abraitis jest świetnym przykładem na to, jak zwiedzający z czasem „wyrastają” na rekonstruktorów. W 2000 r. pierwszy raz odwiedził Kiernów i odbywającą się tam imprezę historyczną, natomiast już od 2009 r. uczestniczy jako rekonstruktor.

¹¹ Algirdas Juškevičius – rzemieślnik ma wielkie doświadczenie w stolarstwie, rzeźbiarstwie, wyrobie zabawek.

¹² Współpracujący z muzeami jubiler Kazimieras Barišauskas już 15 lat bierze udział w średniowiecznych imprezach i zapoznaje z wyrobami jubilerskimi, które są świetną rekonstrukcją autentycznych przedmiotów.

¹³ Od 2008 r. mydlarstwo jest obecne na liście tradycyjnych rzemiosł Litwy. W 2014 r. sztukę mydlarzy demonstrowała rodzina Makutėnów.

¹⁴ W 1999 r. jednym ze sponsorów święta była polska ambasada. Dzięki niej do Trok przybyli rycerze z Olsztyna i Brodnicy. Przez kilka lat byli to jedyni zagraniczni goście wydarzenia. Rekonstruktorzy z Polski byli tymi, którzy inspirowali pasjonatów historii Litwy oraz dzielili się swoim doświadczeniem (NARVIDAS 2007).

we pokolenie uczestników, którzy żyją atmosferą średniowiecza od samego dzieciństwa¹⁵.

Nieoczekiwanie pojawiają się też osobliwe problemy. Liczba świąt o tematyce historycznej na Litwie ostatnio ciągle wzrasta, a liczba rekonstruktorów historii jest ograniczona, pozostaje na zbliżonym poziomie. Przyjazd rekonstruktorów z zagranicy nie zawsze jest możliwy, ponieważ w tym samym czasie podobne imprezy odbywają się również u nich. Występuje więc czasowy brak rycerzy chętnych do udziału w historycznych świątach.

Ważną częścią tej imprezy jest inscenizacja życia/wydarzeń historycznych. Zwiedzający mogli zobaczyć pokazy: pochodu, pajaca, marginaliów, fakirow, sądu średniowiecznego oraz kaźni z udziałem kata.

„Średniowieczne święto” organizowane w Trokach jest nie tylko świetną okazją do atrakcyjnego spędzania wolnego czasu, ale także i zdobywania nowych informacji, poszerzania swej wiedzy. Jest to także wydarzenie od początku zorientowane na odpoczynek rodzin z dziećmi. Dlatego w wielu miejscach zaaranżowano przestrzenie dla dzieci (zabawy średniowieczne i inne atrakcje). Nie jest jednak łatwo jednoznacznie określić profil zwiedzających. Są to mieszkańcy Litwy oraz goście z zagranicy (dużą grupę tworzą wypoczywający w Trokach zagraniczni turyści¹⁶). W wydarzeniu uczestniczą zarówno osoby młode, jak i w starszym wieku.

Niekiedy trudno jest odróżnić zwiedzających od uczestników. Bo nie tylko uczestnicy, ale i goście przybywają w ubraniach stylizowanych na średniowieczne. Autorki artykułu przeprowadzały wywiady, także ze zwiedzającymi, którzy wyróżniali się swoim ubiorem. Podkreślali oni, że impulsem do uszycia takich kostiumów były właśnie święta historyczne. Zarówno szycie stroju, jak i późniejsze przebranie się pozwala im lepiej poczuć „ducha historii”.

Największym problemem w analizie programów wydarzeń jest brak wyczerpujących informacji. W programach¹⁷ zawarta jest wzmianka o głównych elementach imprezy, np. „Pokaz kucia grotu włóczni (kuźnia)”, „Pieczenie ciasta w dzbanie i degustacja” (warsztat garncarski), jednak nie ma dokładniejszych informacji dotyczących np. nazwy rzemiosł czy naz-

¹⁵ <http://www.voruta.lt/kvieciame-i-viduramziu-svente-traku-pusiasalio-pilyje/>.

¹⁶ W promowaniu Trok także wykorzystywane jest „Święto średniowieczne”. Jednym ze sposobów jest promocja na targach turystycznych w kraju i za granicą. Także są wykorzystywane tradycyjne sposoby promocji (informacja w mediach, także na Facebook).

¹⁷ Jako przykład informacyjnego programu to *Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje: renginio programa*, <http://www.kernave.org/archeologine-vietove/parodos-renginiai/?PHPSESSID=ae781173cea0cb95fe0b7461de8b1b0b>.

wisk rzemieślników, którzy demonstrują poszczególne techniki. Brak jest także pełnych informacji o rycerzach biorących udział w walkach (np. kraj, pochodzenie). Więcej wiadomości mamy jedynie o występujących zespołach muzycznych i tanecznych.

Ograniczona ilość dostępnych informacji może mieć negatywny wpływ na edukacyjny cel imprezy, a nawet frekwencję wydarzenia, gdyż zwiedzający mają zbyt mało informacji, by świadomie podjąć decyzję o przybyciu na „Święto średniowiecza”. Brak dostępnych nazwisk poszczególnych rzemieślników uniemożliwia też ewentualne próby odnalezienia ich po zakończeniu imprezy.

Podsumowując należy stwierdzić, że wydarzenie to jest dla Trok ważną formą promocji bogactwa kulturowego i historycznego tego regionu, a także próbą wykreowania atrakcyjnego produktu turystyki historycznej.

Podsumowanie

Wydarzenia o tematyce historycznej są świetnym sposobem promocji i popularyzacji bogactwa kulturowego i historycznego poszczególnych regionów. Wszystko to staje się możliwe poprzez rekonstrukcję i odtwórstwo historyczne. Uczestnicy biorący udział w imprezach historycznych mają znaczący wpływ na jakość i atrakcyjność przekazu historycznego. W tym przypadku liczy się nie tylko znajomość rzemiosła, ale i zdolności komunikacyjne, w jaki sposób potrafią „przekazem historycznym” zaciekawić zwiedzających i podzielić się „duchem epoki” oraz ukazać wyjątkowość przestrzeni historycznej danego regionu.

„Średniowieczne święto” w Trokach przyczynia się do popularyzacji regionu oraz zwiększa jego rozpoznawalność wśród turystów kulturowych. Jednak wzrastająca liczba tego typu wydarzeń na Litwie staje się poważną konkurencją dla trockiego święta, bowiem na Litwie mamy ograniczoną liczbę profesjonalistów rekonstruktorów, którzy mogą zapewnić wysoką jakość historycznego przekazu. Ponieważ większość imprez odbywa się w tym samym czasie, ma to znaczący wpływ na liczbę zarówno uczestników, jak i zwiedzających. Aby pozostać „konkurencyjną” imprezą należy więcej uwagi poświęcić treści oraz organizacji imprez. Powinno się też dbać o jakość historycznego przekazu oraz różnorodność atrakcji, gdyż tylko jakościowy produkt zaciekawi turystów i przyczyni się do popularyzacji regionu i jego bogactwa kulturowego.

BIBLIOGRAFIA

- BOGACKI M., 2007, *Czy historia może być atrakcyjna? Czyli o przeszłości i jej „żywych” przejawach w początku XXI wieku*, [w:] K. Łopatecki, W. Walczak (red.), *Zeszyty dziedzictwa kulturowego*, Białystok.
- BOGACKI M., 2010, *O współczesnym „ożywianiu” przeszłości – charakterystyka odtwórstwa historycznego*, „Turystyka Kulturowa”, 4–6.
- CHHABRA D., HEALY R., SILLS E., 2003, *Staged authenticity and heritage tourism*, „Annals of Tourism Research”, 30.3.
- KWIATKOWSKI P.T., 2008, *Pamięć zbiorowa społeczeństwa polskiego w okresie transformacji*, Warszawa.
- MIKOS V. ROHRSCHEID A., 2008, *Turystyka kulturowa. Fenomen. Potencjał. Perspektywy*, GWSHM Milenium, Gniezno.
- MIKOS V. ROHRSCHEID A., 2011, *(Re)animatory dawnej historii a podróże w czasie wolnym. Profil polskich uczestników ruchu „historical reenactment” i ich potencjał dla rozwijania turystyki kulturowej*, „Turystyka Kulturowa”, 1–3.
- NARVIDAS V. 2007, *Ką mums reiškia viduramžių šventė?*, „Lietuvos muziejai”, 2.
- PISTOCKA-RAK M., NOWACIŃSKA M., 2013, *Uczestnictwo reanimatorów dawnej historii w imprezach turystyki kulturowej na przykładzie inscenizacji Bitwy pod Grunwaldem*, „Turystyka Kulturowa”, 4.
- RICHARDS G., 2001, *Cultural attractions and European tourism*, CABI Publishing, Wallingford.
- ROJEK K., 2009, *Znaczenie pamiątek i rekonstrukcji historycznych epoki napoleońskiej w Polsce dla rozwoju turystyki kulturowej (historyczno – biograficznej)*, „Turystyka Kulturowa”, 5.
- ŠIUKŠCIENĖ V., 2007, *Gyposios istorijos šventės: problemos ir perspektyvos*, „Lietuvos muziejai”, 4.
- TOMASZEWSKA E. 2009, *Rekonstrukcja historyczna*, Muzeum Wsi Radomskiej, <http://www.archiwum.muzeum-radom.pl/indexm.php?nid=868&r=32>; 17.06.2014 r.
- WILSON V., 2014, *Research Methods: Triangulation*, „Evidence Based Library and Information Practice”, 9.1.
- ŽUROMSKAITĖ B., 2010, *Przestrzeń historyczna w rozwoju turystyki kulturowej na Litwie (turystyka historyczna)*, „Turystyka Kulturowa”, 7.
- ŽUROMSKAITĖ B., KATKEVIČIŪTĖ U., 2011, *Rola festiwalu i imprez historycznych w konkurencyjności regionów turystycznych Litwy*, [w:] M. Jalinik, A. Sierpińska (red.), *Nowe wyzwania gospodarki turystycznej na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym*, Politechnika Białostocka, Białystok.
- <http://jotvosvartai.lt/en/>.
- <http://www.hanzakaunas.lt/>.
- <http://www.kernave.org/arheologine-vietove/parodosrenginiai/?PHPSESSID=ae781173cea0cb95fe0b7461de8b1b0b>.
- <http://www.mjr.lt/index.html>.
- <http://www.naisiuvasara.lt/news/262/331/Arteja-jubilejisinis-Naisiu-vasaros-festivalis>.
- <http://www.trakaimuziejus.lt/#/lan=lt>.
- <http://www.viduramziai.lt/en/>.
- <http://www.vilkatlakai.lt/veikla>.
- <http://www.voruta.lt/kvieciame-i-viduramziu-svente-traku-pusiasalio-pilyje/>.
- <https://www.facebook.com/events/691808037552346/>.
- <https://www.facebook.com/MJRfest/info>.